

2. Режим доступу : <https://www.icmagroup.org/Regulatory-Policy-and-Market-Practice/Secondary-Markets/Bond-Market-Transparency-Wholesale-Retail>.

3. Progress in the Implementation of the G20 Recommendations for Strengthening Financial Stability: Report of the Financial Stability Board to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors 10 April 2011. – Режим доступу : http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_110415a.pdf.

4. USAID, Financial Sector Development Project. – Режим доступу : www.finrep.kiev.ua/download/csd_factsheet_21feb11_en.pdf.

Надійшла до редколегії 05.12.2012 р.

УДК 351

С. В. СТЕПАНЕНКО

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД РЕГУЛЯТОРНОГО ВТРУЧАННЯ В ЕКОНОМІКУ ЗАЛЕЖНО ВІД ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто питання, пов'язані з визначенням основних засад державного регуляторного втручання в економіку. Проаналізовано функції держави в реалізації цілей суспільного розвитку.

Ключові слова: держава, економіка, функції, регуляторне втручання, суспільний розвиток.

Questions are examined related to determination of basic principles of state regulator interference with an economy. The functions of the state are analysed in realization of aims of community development.

Key words: the state, economy, functions, regulator interference, community development.

Проблема державного регулювання економіки досить гостро стоїть на даному етапі економічного розвитку України. Необхідно визначити оптимальний ступінь державного втручання, щоб, з одного боку забезпечити ефективне функціонування економіки, а з іншого – створити передумови для балансованого росту економіки країні загалом та підвищення рівня добробуту громадян.

Надмірна лібералізація державного контролю на початку 1990-х рр. призвела до негативних наслідків. Основна частина національного багатства була сконцентрована в руках визначеного кола осіб, близьких до державних структур, при цьому доступ до засобів виробництва решти громадян був закритий. Це призвело до надмірного збагачення вузького сегменту населення на фоні стагнації національної економіки та значного погіршення рівня життя населення [4].

Сучасні економічні реалії, бажання України інтегруватися у світову економічну та політичну спільноту потребують переосмислення основних принципів регулювання економіки і ролі держави у цьому процесі.

Проблема державного регулювання неодноразово піднімалась і досліджувалась у працях провідних українських та російських учених, таких як: О. Бондар [2], В. Базилевич [7], Н. Вдовенко [4], С. Зеленський [6], В. Ранзес [9], Р. Дорнбуш, С. Фішер [5]. В їх працях розкрито основні напрямки державного економічного регулювання для перехідних економічних систем.

Проблему розробки та реалізації регуляторної політики держави вивчали як іноземні, так і вітчизняні вчені, зокрема: Т. Васильків [3], П. Браун, В. Корейко [8], А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиножко та ін.

Разом з тим різний підхід дослідників до визначення суті регуляторної політики призвів до різного тлумачення та залишив недостатньо вивченим питання щодо вдосконалення механізмів регулювання у сфері господарської діяльності.

Мета статті – обґрунтування теоретичних засад і практичних заходів регуляторної політики, а також визначення напрямів подальшого вдосконалення регуляторної політики для забезпечення економічної безпеки України.

На сьогодні Україна знаходиться на етапі трансформації між двома полярними системами господарювання – адміністративно-командною, де економіка повністю регулюється державою, і системою ринкових відносин, яка, однак, не трапляється в чистому вигляді.

Про систему ринкових відносин В. Черчилль сказав, що вона безперечно має багато вад, проте нічого кращого людство ще не придумало. Можна констатувати, що ця теза залишається актуальною і на сьогодні. У науковій літературі використовуються два терміни – “регуляторна політика” та “регулятивна політика”, які є синонімами терміна “regulatory policy”, що застосовується в англійській мові. Учені-економісти здебільшого вживають термін “регуляторна політика”, під яким більшість із них розуміє регулювання економіки в цілому чи окремих її сфер.

Глобалізація світової економіки посилює конкуренцію країн на світовому ринку, що потребує зниження регуляторних навантажень на суб’єктів господарювання для підвищення їх конкурентоспроможності. Тому актуальним постає дослідження специфіки та визначення напрямків удосконалення регуляторної політики в Україні як невід’ємної складової економічної безпеки держави.

Без урахування специфіки державного управління та нормативно-правової бази в Україні, вивчення позитивного іноземного досвіду неможливо покращити якість регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Державна регуляторна політика має бути спрямована на забезпечення умов сталого економічного зростання та вдосконалення механізмів державного управління. Слід зазначити, що економіка України базується на застарілому виробничому, технічному потенціалі. Тому регуляторна політика держави спрямовується на реформування економіки.

Механізм регуляторної політики в Україні обумовлений такими чинниками:

- по-перше, загальним посиленням впливу глобалізаційних процесів на внутрішню та зовнішню політику держави;
- по-друге, зовнішньополітичним курсом України на європейську інтеграцію і необхідністю підвищення якості державного управління;
- по-третє, потребою у визначенні якості державно-управлінської діяльності та напрямків її вдосконалення [12].

Формування механізму регуляторної політики України у сфері господарської діяльності почалося у зв'язку з виданням Указу Президента України “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності” від 03.02.1998 р. № 79, що набуло подальшого розвитку після прийняття Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” від 11.09.2003 р. У ньому державна регуляторна політика у сфері господарювання визначається як напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання й усунення перешкод для розвитку господарської діяльності [1].

Необхідність державного регулювання ринкового механізму обумовлюється негативними наслідками, які можуть мати місце та повинні бути попередженими або обмеженими. Таким чином, механізм регуляторної політики слід розглядати як систему послідовних стадій і засобів регулювання, спрямованих на прийняття регуляторним органом якісного управлінського рішення.

Зокрема ринкові притаманні такі недоліки: він не сприяє збереженню невідтворюваних природних ресурсів; не має економічного механізму захисту навколишнього середовища; не може регулювати використання ресурсів, що належать всьому людству та що мають загальносвітову цінність; він ігнорує потенційно негативні соціальні наслідки рішень, що приймаються; не стимулює виробництво товарів і послуг колективного використання (дороги, комунікації, транспорт та інше); не гарантує права на працю кожному громадянину, сприяє виникненню масового безробіття та майнової нерівності; не забезпечує перерозподілу доходів між багатими та бідними верствами населення, дотримання відповідного рівня добробуту громадян і, особливо, працевлаштування населення; не забезпечує фундаментальних досліджень у науці, розвитку освіти, культури, безкоштовної охорони здоров'я; не забезпечує виробництва соціально-необхідних товарів за низькими цінами; він схильний до нестабільного розвитку з притаманним йому загостренням соціальної напруженості у суспільстві та розвитком інфляційних процесів [6].

У цьому контексті можна виділити основні функції, які мають здійснюватись державою в умовах ринкових відносин, а саме:

- соціальний захист – визначає необхідність соціально орієнтованого втручання держави до ринкового середовища шляхом створення систем

страхування від хвороб, нещасних випадків, безробіття, встановлення трудових, соціальних, житлових гарантій, соціально-спрямованого перерозподілу прибутків громадян;

– захист навколишнього середовища – необхідність у ньому обумовлена тим, що вільна гра ринкових сил ставить під загрозу фізичні основи існування людей через витрати ресурсів і забруднення навколишнього середовища;

– захист людської гідності, прав та свобод громадян – повага до людської гідності, зокрема в економічному житті, є важливим завданням держави, яка має передбачати фізичну недоторканність, охорону приватної власності та репутації громадян України;

– захист інформації та інтелектуальної власності – позаяк володіння інформацією обумовлює економічну владу, держава повинна вжити заходів щодо охорони прав людини на розпорядження інформацією, що їй належить, а також щодо захисту підприємства від промислового шпигунства;

– установа правил гри – для приватного сектора економіки для досягнення відповідного суспільного результату, до того ж характер взаємовідносин між державою та бізнесом встановлюється як партнерський;

– захист споживачів – повинен здійснюватись шляхом інформування споживачів, антимонопольного законодавства, встановлення відповідальності виробників за якість виробленої продукції, державного регулювання рівня цін на соціально значущі товари.

Світовий досвід переконливо доводить зростаючу роль держави в моменти економічної кризи та за інших складних обставин навіть у розвинених країнах. Збалансоване застосування механізмів ринкового та державного регулювання в Україні має спрямовуватись на забезпечення розширеного відтворення виробництва й подальше соціально-економічне зростання країни. Потреба в дієвому державному регулюванні в Україні в посткризовий період зумовлена таким:

– неузгодженість інтересів “держава – суб’єкт господарювання – населення”;

– низький техніко-технологічний рівень і консервативність структури економіки;

– відсутність законодавчої бази, яка б забезпечувала ефективне ринкове реформування;

– неузгодженість податкової, бюджетної та фінансово-кредитної політики в державі [3].

У той же час світовий досвід показує, що сама по собі інтеграція країни до світового господарства не приводить до покращання її економічної ситуації. Економічне зростання держави залежить від ефективної внутрішньої стратегії щодо покращання добробуту всіх прошарків населення, наявності інституцій, спрямованих на швидке регулювання, на зміни як внутрішнього, так і зовнішнього середовища [11].

Необхідно забезпечити концентрацію ресурсів у тих сегментах світової “економічної структури, що визначають майбутнє світової економіки і створюють можливості для не наздоганяючого, а випереджального розвитку”. Це означає

потребу в державному протекціонізмі для забезпечення прискореного розвитку тих високотехнологічних галузей, які готові до міжнародної конкуренції. Розв'язання проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки слід шукати у здійсненні активної регуляторної політики держави, яка була б спрямована, в першу чергу, на створення конкурентного середовища на засадах високої продуктивності праці. Розбудова конкурентних відносин в Україні має базуватися на таких механізмах господарювання, які б забезпечували взаємозв'язки між прибутковістю суб'єктів господарювання, зростанням обсягів доходів у населення, збільшенням доходної частини бюджетів і раціональним використанням фінансових ресурсів за рахунок зростання інвестицій в основний капітал [8].

Основною стратегічною метою державного регулювання ринкової економіки є створення передумов для економічного зростання у країні. Для її досягнення важливим є вирішення широкого кола поточних економічних, соціальних та інституціональних проблем, таких як високий рівень безробіття, прискорення динаміки інфляційних процесів, неефективна структура економіки, недостатній рівень інвестиційної активності, проблеми розвитку аграрного сектора та багато інших.

Вирішення цих проблем пов'язано з впливом на окремі об'єкти державного регулювання. Основними об'єктами є: економічний цикл; структура економіки (галузева, регіональна, секторна); умови нагромадження капіталу; зайнятість; грошовий обіг; платіжний баланс; соціальні відносини. Важливим є вибір пріоритетності (оптимальності) визначення поточних цілей та об'єктів державного регулювання, так як інколи є суперечливими засоби їх досягнення. Класичним прикладом взаємної суперечності поточних цілей є бажання одночасно обмежити і рівень безробіття, і уповільнити темпи інфляції у країні. Спостерігається певна закономірність: чим менше цілей визначаються як пріоритетні для держави, тим менше суперечностей між цілями та засобами їх досягнення, а відповідно тим більше гарантія досягнення поставлених цілей [5].

Для забезпечення ефективної регуляторної політики особливе значення має фінансовий механізм державного регулювання, який знаходить своє відображення в бюджетній і податковій системах, здійсненні політики цін і доходів, соціальних гарантій. Головне призначення державного бюджету як методу фінансового регулювання – забезпечення ефективного розподілу і перерозподілу ВВП між галузями економіки, регіонами, виходячи зі стратегії економічного розвитку та потреб ринкового механізму. Серед нових напрямів регулювання економіки все більшого значення набуває регіональна політика.

Серед основних форм державного регулювання ринкової економіки необхідно виділяти: комплексне планування економічного та соціального розвитку; прогнозування розвитку народного господарства та кон'юнктури ринку; реалізація національних і цільових комплексних програм; управління господарською діяльністю державних підприємств; фінансово-податкове регулювання (через систему державних фінансів і податків); грошово-кредитне регулювання (через регулювання грошової маси і процентної ставки); цінове

регулювання (регулювання рівня цін на товарному ринку); структурне регулювання (через зміну структури економіки і, відповідно, структури попиту і пропозиції на ринку); соціальне регулювання (соціальний захист населення через державний перерозподіл доходів); регулювання зовнішньоекономічної діяльності та валютного курсу; адміністративне регулювання (через застосування неекономічних методів впливу на економічне життя) [10].

Отже, можна зробити висновок, що державне регулювання економіки переслідує такі довгострокові, перспективні цілі: прискорення НТП і структурна перебудова народного господарства, підвищення темпів економічного зростання, створення найбільш сприятливих умов для функціонування механізму суспільного відтворення, завоювання нових позицій на світових ринках, усунення надмірної диференціації прибутків, підтримка соціального партнерства і в кінцевому підсумку забезпечення на цій основі високого рівня і якості життя широких верств населення, тобто надання ринковій економіці соціально орієнтованого характеру.

Література:

1. Про заходи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 вересня 2003 р. – Режим доступу : rada.gov.ua.
2. Бондар О. В. Методологічні та концептуальні основи трансформації економіки України на шляху інноваційного розвитку / О. В. Бондар // Інноваційна економіка. – 2010. – № 5.
3. Васильків Т. Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні / Т. Г. Васильків // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 10. – С. 10.
4. Вдовенко Н. М. Роль держави в економічному і соціальному розвитку суспільства / Н. М. Вдовенко // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3.
5. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Р. Дорнбуш, С. Фішер ; пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. – К. : Основи, 1996. – 814 с.
6. Зеленський С. В. Корпоративно-управлінська функція держави / С. В. Зеленський // Фінанси України. – 2000. – № 9.
7. Економічна теорія. Політекономія : підручн. / за ред. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с.
8. Корейко В. І. Тенденції розвитку малого бізнесу в Україні / В. І. Корейко // Економічний простір. – 2009. – № 22/2.
9. Ранзес В. Стратеги, регулятори, новатори / В. Ранзес // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – № 6. – С. 148.
10. Семьюелсон Пол А. Макроекономіка / Пол А. Семьюелсон, Вільям Д. Нордгауз. – К. : Основи, 1995. – 544 с.
11. Стратегія розвитку України: теорія і практика. – К., 2002.
12. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. – К. : Знання України, 2002. – 120 с.